

Analýza písemného odůvodňování civilních rozsudků

VOJTĚCH HAU*

An Analysis of Written Reasoning of Civil Judgments

Summary: *In its introduction, the article focuses on describing the ideal reasoning of a judgment and on identifying the most common shortcomings in written reasoning. These findings provide a background to criteria of content analysis, which subjects 150 civil judgments to empirical research. Finally, the article presents the results of the analysis, discusses them, and proposes its own solutions to the identified shortcomings. In addition, the article observes various ways of adopting case law and doctrinal conclusions into legal reasoning and monitors their frequency or compares certain elements of reasoning across generations of judges.*

Keywords: *judicial decision, judicial decision-making, legal writing, legal language, civil procedure*

V souladu s dělbou moci a ideou práva spojenou s kodifikací nerozhoduje soudce podle libovůle, ale podle práva tvořeného v základu zákonodárcem. Pro kontrolu, zda soudce nevstupuje do vod libovůle, slouží odůvodnění soudního rozhodnutí, které musí splňovat minimální požadavky stanovené zákonem. Nelze se však spokojit s pouhým naplněním těchto požadavků – pro kvalitní odůvodnění je navíc žádoucí mj. srozumitelnost, jasnost a stručnost.

Chtějí-li soudci vydávat legální rozhodnutí, postačí jim splnit zmíněné minimální požadavky. Chtějí-li ale posilovat vnitřní legitimitu soudní moci a napomáhat vývoji a funkci práva ve společnosti, musí vzít v úvahu i onu srozumitelnost, jasnost a stručnost. Svou legitimitu totiž neodvozují od vůle lidu projevované ve volbách, ale získávají ji zejména svou rozhodovací činností, která musí být řádně objasněna. Proto je důležité nejen to, jak soudy rozhodují, ale i jak svá rozhodnutí odůvodňují.

Tento článek se tak zaměří na odůvodňování soudních rozhodnutí, konkrétně na jejich formální, jazykové a strukturální aspekty, s cílem zjistit, jak soudy tuto svou úlohu v praxi naplňují.

První část článku využije popisný přístup, aby představila právní úpravu odůvodnění civilních rozsudků, jejich strukturu a požadavky stanovené právními předpisy, judikaturou a doktrínou. Tímto postupem článek

identifikuje ideální podobu odůvodnění a nejčastější nedostatky písemného odůvodňování. Nabízí se tak otázky: Dodržují soudy stanovené požadavky? Objevují se v odůvodněních další zajímavé jevy? Jak se soudy mohou vyhnout častým nedostatkům?

Druhá část článku se chopí této příležitosti a podrobí empirickému zkoumání 150 civilních rozsudků okresních a obvodních soudů, aby na tyto otázky odpověděla.

Proč zkoumat podobu civilních soudních rozhodnutí?

Ačkoliv článek obrací svou pozornost na rozhodnutí v civilních věcech, jsou jeho teze a závěry přenositelné i do ostatních právních odvětví. Soudce v jakémkoliv odvětví musí srozumitelně písemně osvětlit, co je předmětem jím rozhodované věci, jaké důkazy ho vedly ke zjištěnému skutkovému stavu a jak tento stav právně posoudil. Úprava civilního procesu nabízí dostatečně instruktivní návod, jak přenést rozhodovací procesy ze soudcovy hlavy na papír. Navíc občanské soudní řízení nabízí pro analýzu lepší podmínky než řízení před soudy správními a trestními zejména proto, že úprava písemného odůvodnění v OSŘ je z procesních předpisů pravděpodobně nejprobádanější a užije se i v dalších odvětvích, např. přiměřeně ve správním soudnictví (§ 64 SŘS).

* Autor je absolventem PF UK. E-mail: hau.vojtech@gmail.com.

Podobně zobecnitelné je i úzké zaměření na rozsudky, které jsou nejsložitější formou rozhodnutí, proto se popis a analýza jejich prvků dostatečně vypořádá i s prvky jednodušších forem rozhodnutí.

Jak je nastíněno v úvodu – soudní moc musí pro řádné plnění své funkce jasně a srozumitelně vyslovovat nejen to, jak rozhoduje, ale i proč tak rozhoduje. Věcná správnost rozhodnutí je sice primárním kritériem, ale nelze opomíjet ani způsob, jakým je rozhodnutí navenek sděleno a odůvodněno. Odůvodněním soudce mj. přesvědčuje účastníky o správnosti verdiktu, dotváří právo a dodává mu dynamiku. Proto podoba písemného odůvodnění není jen formálním požadavkem, který by se měl naplňovat jen proto, že to zákon stanoví, ale i proto, že řádným rozhodnutím se naplňují uvedené cíle. Zároveň písemné rozhodnutí plní kontrolní funkci, zda soudcovy úvahy dokráčely do správného cíle a šly tou správnou cestou, je proto nežádoucí, pokud písemné odůvodnění někdy působí, jako kdyby se od skutečných soudcových úvah vzdalovalo a bylo napsáno jen proto, aby bylo napsáno. V této souvislosti upozorňoval již před mnoha lety Jaromír Jirsa, že rozsudek začal být v soudní praxi nesprávně chápán jako listina, a nikoliv jako verdikt.¹ Písemné odůvodnění by nemělo sledovat pouze naplnění legality, tj. vyhovět všem zákonným požadavkům, ale aspirovat k co nejvyšší legitimitě rozhodnutí, tj. věrně a srozumitelně odrážet soudcovy úvahy.

Právní úprava podoby soudních rozhodnutí

Občanský soudní řád a další právní předpisy

Stěžejní právní úprava písemné podoby rozsudku se nachází v OSŘ. Pro účely tohoto článku je podstatný pouze druhý odstavec § 157, který upravuje obsah odůvodnění a jehož celé znění je následující:

„Není-li dále stanoveno jinak, soud v odůvodnění rozsudku uvede, čeho se žalobce (navrhovatel) domáhal a z jakých důvodů a jak se ve věci vyjádřil žalovaný (jiný účastník řízení), stručně a jasně vyloží, které skutečnosti má prokázány a které nikoliv, o které důkazy opřel svá skutková zjištění a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil, proč neprovedl i další důkazy, jaký učinil závěr o skutkovém stavu a jak věc posoudil po

právní stránce; není přípustné ze spisu opisovat skutkové přednesy účastníků a provedené důkazy. Soud dbá o to, aby odůvodnění rozsudku bylo přesvědčivé. Odůvodnění uvedené v písemném vyhotovení rozsudku musí být v souladu s vyhlášeným odůvodněním.“

Základní strukturu odůvodnění tak zákonodárce poměrně konkrétně předurčil. Soudní moc si nevytváří podobu zcela vlastní, ale pohybuje se v takto vymezených mantinelech. Soudce v odůvodnění musí uvést:

- 1) čeho se žalobce domáhal a z jakých důvodů;
- 2) jak se ve věci vyjádřil žalovaný,
- 3) které skutečnosti má prokázány, které nikoliv a na základě jakých důkazů;
- 4) jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil, proč neprovedl i další důkazy;
- 5) jaký učinil závěr o skutkovém stavu;
- 6) jak věc posoudil po právní stránce.

Výše bylo uvedeno, že písemné odůvodnění není jen zbytečným formálním požadavkem, a proto by se mu měla věnovat větší pozornost. Podobně ani vymezení základních bodů písemného odůvodnění neexistuje samo pro sebe, ale lze ve většině bodů najít smysl.² Žádný z nich není v odůvodnění zbytečný, ač by se mohlo někdy v soudní praxi zdát, že soudci tyto body napíší pouze tak, aby učinili zadost své zákonné povinnosti, ale své odůvodnění tím nijak neposunuli k cíli. Základní struktura vymezená zákonodárcem totiž vhodně vyšlapuje soudcovu myšlenkovou cestu k cíli v podobě verdiktu. Jednotlivé části odůvodnění se zrcadlí v těchto krocích při rozhodování případu:

- 1) již od počátku řízení musí být jasné, co žalobce požaduje (jaký je předmět řízení) a proč tak činí;
- 2) tento žalobcův nárok oslabuje žalovaný svými tvrzeními a důkazy;
- 3) na základě tvrzení a důkazů poskytnutých účastníky reprodukuje soudce skutkový stav;
- 4) ke skutkovému stavu se musí soudce dobrat přesvědčivou a věrohodnou cestou, musí proto vyjasnit, proč některým důkazům uvěřil a které důkazy pro něj nebyly relevantní;
- 5) soudce musí jasně vylíčit, jaký skutkový stav je rozhodující pro jeho právní úvahu, tedy co nakonec bere jako skutečnost, kterou bude právně posuzovat;
- 6) nakonec soudce činí to, proč se na soud vůbec účastníci obrátili, skutkový stav právně posoudí a svou úvahu vysvětlí.

¹ JIRSA, J. Perspektivy českého civilního procesu. *Právní rozhledy*, 2008, č. 12, str. 433.

² Výjimkou je závěr o skutkovém stavu, o kterém pojednává text níže.

S lehkou nadsázkou by se tak dalo říci, že zákonodárce předestírá nejen to, jak má soudce rozhodnutí napsat, ale svým způsobem i to, jak má k němu dojít. Koneckonců by bylo nesmyslné, aby se prezentovaná reprodukce myšlenkového procesu tak důležitého, jakým je soudní rozhodnutí, ubírala zcela jinou cestou než samotné úvahy. Zákonodárce tak nevnucuje soudcům žádnou svěřací kazajku ani soudce nepřilepuje k židli psacího stolu, aby psali rozsudky jen proto, aby je psali, ale pouze předepisuje nenáročné minimální požadavky, které schopného autora nepohřbí a méně schopného navedou.

S problematikou základní struktury odůvodnění se pojí otázka, zda § 157 odst. 2 OSŘ stanoví i pořadí jednotlivých bodů odůvodnění. V komentářové literatuře se objevuje názor, že ano, zastává ho Ljubomír Drápal³ nebo Michal Králík,⁴ kteří ale pro tento závěr neuvádí žádné bližší odůvodnění. Naopak z textu ani smyslu § 157 nelze dovodit povinnost uvádět části odůvodnění v pořadí stanoveném zákonem. Zároveň nedodržení takové povinnosti nestíhá žádná sankce.

Smyslem § 157 je zajistit, aby odůvodnění rozsudku bylo napsáno řádně a srozumitelně, a mohlo tak sloužit pro kontrolu správnosti rozhodnutí. Samozřejmě je pro čtenáře mnohem srozumitelnější, jestliže soudce nejprve uvede skutkový stav a až po něm právní posouzení, naopak nemusí být na škodu, jestliže soudce např. předřadí závěr o skutkovém stavu dílčím skutkovým zjištěním nebo zamíchá pořadím jiných částí. Hledat v § 157 stanovené pořadí je zbytečné svazování nepodstatně konkrétními povinnostmi. Soudce si při tvorbě rozhodnutí musí dát pouze záležet, aby jeho rozhodnutí tvořilo souvislý, logický a srozumitelný celek.

O související problematice se zmínil NSS,⁵ když v rozhodování o kasační stížnosti dospěl k závěru, že se krajský soud navzdory stěžovatelovým námitkám vypořádal se všemi argumenty stěžovatele, ačkoliv tak učinil v části rozsudku uvozené slovy „Obiter dictum krajský soud poznamenává...“ NSS uzavřel, že takový rozsudek z hlediska přezkoumatelnosti obstojí, a dodal, že struktura odůvodnění může být v praxi velmi rozličná. Ačkoliv existuje pravidelná struktura, není na závadu, když soud zvolí odlišnou.

Podle NSS je „především věcí stylu práce a také ‚citu‘ soudce v konkrétní věci, kterou strukturu odůvodnění považuje za vhodnější.“

Detailnější úpravu jazyka a formálních prvků lze nalézt v instrukci Ministerstva spravedlnosti ze dne 23. 10. 2017, č. j. 12/2017-OJD-ORG/36, o soudních písemnostech, která upravuje podrobnosti, jako je např. požadavek použití fontu Garamond (§ 5) nebo způsob psaní čísel, částek a měn (§ 12). Z pravidel stanovených v instrukci má pro článek význam pouze číslování odstavců zakotvené v § 25 odst. 7, podle něhož se mají jednotlivé odstavce odůvodnění číslovat arabskými číslicemi, pokud odůvodnění přesahuje dvě strany textu. Tento požadavek je třeba kvitovat, číslování odstavců s sebou nepřináší žádná negativa, ale naopak pouze pozitiva. Textové editory zvládnou automatické číslování bez problému, čtenář se v textu lépe orientuje, číslování mu pomáhá vyhledat odstavec, ke kterému se chtěl z jakéhokoliv důvodu vrátit, v případě opravného prostředku se na text odůvodnění lépe odkazuje pomocí čísla konkrétního odstavce (ať už z pohledu advokáta, který opravný prostředek píše, nebo z pohledu vyššího soudu, který o něm rozhoduje) a samotný soudce jako autor si zjednoduší práci s vnitřními odkazy v textu.⁶ Zajímavostí je, že na Slovensku je povinnost číslovat odstavce zakotvena přímo na zákonné úrovni.⁷

Jednotlivé části odůvodnění

Nyní se článek podrobněji zaměří na jednotlivé části odůvodnění. Cílem je za pomoci zákona, judikatury a literatury vymezit základní podobu odůvodnění, z níž poté budou vyvěrat kritéria později představené analýzy.

Shodně jako v případě jiných komplexních textů nelze ani na jednotlivé části odůvodnění hledět odděleně, ale je důležité mít na zřeteli, že aby mohlo soudní rozhodnutí plnit své funkce, musí jeho jednotlivé části tvořit koherentní celek – musí na sebe navazovat, každá část musí plnit svou dílčí roli.

Čeho se žalobce domáhal, z jakých důvodů a jak se vyjádřil žalovaný

Odůvodnění jakožto složitý a často obsáhlý text musí mít svůj úvod, jehož smyslem je

³ DRÁPAL, L. In: Drápal, L. – Bureš, J. *Občanský soudní řád: komentář*. Praha 2009, str. 1081.

⁴ KRÁLÍK, M. In: Králík, M. a kol. *Vzory rozhodnutí a úkonů soudů všech stupňů v občanském soudním řízení a v soudním řízení správním včetně zvláštních řízení soudních podle zákona č. 292/2013 Sb.* Praha 2021, str. 159.

⁵ Rozsudek NSS ze dne 24. 7. 2008, č. j. 2 Afs 67/2008-112.

⁶ Podobné závěry viz BOBEK, M. – KÜHN, Z. *Judikatura a právní argumentace*. Praha 2013, str. 192–193.

⁷ Ust. § 220 odst. 4 zákona č. 160/2015 Z. z. (civilný sporový poriadok) stanoví: „Jednotlivé odseky odôvodnenia rozsudku sa označujú arabskými číslicami“.

odhalit, o čem bude pojednávat jeho hlavní část, a nasměrovat tak čtenáře na správnou cestu. Tuto roli může skvěle plnit právě vymezení toho, kdo se na soud obrátil, s jakým nárokem, z jakých důvodů a jak se k tomu všemu postavila druhá strana řízení. OSŘ stanovením této povinnosti sleduje zodpovězení základních otázek, které je třeba vědět při čtení jakéhokoliv textu – kdo, co, jak a proč. K tomu identifikace předmětu řízení umožňuje v budoucnu rozpoznat překážku věci zahájené a rozsouzené.⁸ Podobně je tomu i u případného protinávrhu nebo vzájemné žaloby.

Co by měla obsahovat tato část odůvodnění, pomáhá vyjasnit i procesualistika, podle níž je předmětem řízení věc sama, tj. žalobcův procesní nárok, jenž se skládá z předmětu procesního nároku a ze základu procesního nároku. Předmětem procesního nároku rozumíme petit, tj. to, co žalobce požaduje (např. zaplacení 10 000 Kč od žalovaného); základem procesního nároku rozumíme tvrzené rozhodné skutečnosti (např. žalobce předal žalovanému 10 000 Kč, ten však peníze nevrátil do sjednaného data).

Kromě žalobcova nároku musí soudce v úvodu popsat i vyjádření žalovaného. To sice netvoří předmět řízení, soudce však musí tyto námitky vzít v potaz a vypořádat se s nimi. Jejich uvedení alespoň v základu tak stále má smysl, neboť stejně jako vyjádření žalovaného předurčují, jakým směrem se bude ubírat následný text.

Ze dvou účelů, jimž má tato část odůvodnění sloužit (tedy úvod pro čtenáře a vymezení předmětu řízení), plyne, že není třeba uchýlovat se k sáhodlouhým popisům, ale naopak je ideálem stručnost a přesnost. Je-li úvodní část odůvodnění delší, jelikož soudce popisuje podrobnou procesní historii, paralelní příběhy odehrávající se mezi účastníky řízení nebo zbytečné detaily, které nevymezují předmět řízení, jedná se o nežádoucí jev, který pouze prodlužuje odůvodnění a činí ho méně přehledným. Na tyto neduhy opakovaně upozorňuje odborná literatura.⁹ Nadto lze připomenout, že podle § 154 odst. 1 OSŘ je pro rozsudek rozhodující stav v době jeho vyhlášení, i proto je zbytečné psát do odůvodnění původní tvrzení účastníka, které však později změnil.

S touto nevhodnou délkou souvisí fenomén opisů vyjádření účastníků. Jedná se o praxi, kdy soudce přebírá do svého odůvodnění, či dokonce doslovně kopíruje, nedůležité detaily a další informace ze žaloby nebo dalších podání účastníků, což vede ke zbytečně dlouhým odůvodněním obsahujícím značné množství informací, jež vyřešení věci nijak neposouvají dál a čtenář se v nich může leda tak ztratit. Kritika opisů vyjádření účastníků sahá skoro až do plen OSŘ a line se celou jeho účinností až dodnes. Ještě před zaktováním zákonného zákazu opisů kritizoval tuto praxi Nejvyšší soud ČR již v roce 1967 a zdůrazňoval, že soud se má v odůvodnění vyjadřovat jasně a stručně a má se vyvarovat doslovného opisování rozvláčných přednesů účastníků řízení.¹⁰ Opisy se však v odůvodněních objevovaly po několik dalších desetiletí, až zákonodárce sáhl po ostré municí a s účinností od 1. 1. 2001 výslovně na zákonné úrovni zakázal opisování.¹¹ Konkrétně se v § 157 odst. 2 OSŘ ve větě za středníkem objevila tato slova: „není přípustné ze spisu opisovat skutkové přednesy účastníků a provedené důkazy“.

Ačkoliv je soudce podle čl. 95 Ústavy vázán zákonem, s tímto zákonným omezením si mnoho soudců-autorů hlavu neláme a vázat se v tomto směru nenechá. Zmíněná novela měla podle Jirsových slov ambice na to být skutečně zásadní a mít podstatný vliv na konečnou podobu písemných rozhodnutí, bohužel se však neprojevila a opisování se objevuje stále.¹² Je nicméně třeba dodat, že jakkoliv je opisování nevhodné, protože zbytečně prodlužuje odůvodnění a může čtenáře utopit ve změti informací, nezpůsobuje samo o sobě nepřezkoumatelnost rozhodnutí ani jinou vadu, pro kterou by odvolací soud musel rozhodnutí zrušit.¹³

Které skutečnosti má soud za prokázané, na základě jakých důkazů, jaký závěr o skutkovém stavu učinil a jak hodnotil důkazy

Ve skutkové části odůvodnění musí soudce vyložit, jaký zjistil skutkový stav na základě provedených důkazních prostředků, aby ho mohl následně podrobit právnímu posouzení.

⁸ JIRSA, J. et al. *Klíč k soudní síni*. Praha 2018, str. 400.

⁹ JIRSA, J. *Novinky v civilním řízení soudním: kritická studie*. Praha 2005, str. 111; VRCHA, *Odůvodnění civilního rozsudku*, str. 46; KRÁLÍK, *Vzory rozhodnutí a úkonů soudů všech stupňů*, str. 159.

¹⁰ *Rozbor a zhodnocení úrovně soudních rozhodnutí v občanském soudním řízení u soudu prvního stupně ze dne 23. 11. 1967, sp. zn. Prz 36/67*, 1974, str. 36.

¹¹ Konkrétně se jednalo o novelu provedenou zákonem č. 30/2000 Sb. (tzv. velká novela OSŘ).

¹² JIRSA, J. In: Jirsa, J. a kol. *Občanské soudní řízení, Soudcovský komentář, Kniha II. § 79–180 občanského soudního řádu*. Praha 2019, str. 515.

¹³ Usnesení NS ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 29 Odo 257/2002.

Není tak překvapením, že na tuto část odůvodnění jsou kladeny přísné nároky i co do formulace jednotlivých zjištění, neboť tyto úvahy musí být co nejpřezkoumatelnější, aby se jakýkoliv čtenář mohl přesvědčit o správnosti zjištění.

Základním nástrojem, který soudce používá k reprodukci skutkového stavu, je tzv. dílčí skutkové zjištění. Jedná se o jednotlivé dílky, z nichž soudce postupně skládá celkový obrazek o skutkovém stavu. Každé dílčí zjištění musí být přiřazeno konkrétnímu důkaznímu prostředku, aby bylo zpětně zjistitelné, z čeho soudce čerpal konkrétní zjištění.¹⁴ Samozřejmě bývá typické, že účastníci řízení navrhnou k provedení značné množství důkazních prostředků, z nichž lze zjistit mnoho skutečností, ne všechny jsou však důležité pro souzenou věc. Soudce tak musí pečlivě vybírat, který poznatek pro něj bude důležitým dílčím skutkovým zjištěním a který ne.¹⁵

To se nutně projevuje v písemném odůvodnění rozhodnutí. Soudce musí jednoznačně odlišit, co je pro posouzení věci skutečností (tedy důležitým dílčím zjištěním) a co je pouhým nepotřebným obsahem důkazního prostředku, kterému ale soudce nemusel uvěřit nebo který mohl být zbytečný. Proto jsou na soudce kladeny přísnější požadavky, jak by měl tato zjištění formulovat. Možností formulace dílčích zjištění je mnoho, musí však být jasně odlišitelné. V praxi se ustálilo několik způsobů, mezi něž patří např.: „z výpovědi svědka soud zjistil“ nebo „výsledkem svědka bylo prokázáno“. Jirsa označuje tyto odlišitelné fráze jako *terminus technicus*, protože nevyjadřují pouze, že tato skutečnost plyne z provedeného důkazního prostředku, ale že této skutečnosti soudce uvěřil, vzal ji za svou, bere ji jako skutečnost pro další rozhodování.¹⁶ Je proto důležité, aby soudce nepopisoval takto zjištěné skutečnosti jako obsah důkazního prostředku např. slovy „svědek uvedl“ nebo „podle listiny“.

Kromě dílčích skutkových zjištění slouží k popisu skutkového stavu i nesporné skutečnosti, které mají v civilním soudním řízení své místo díky zásadě formální pravdy. Jejich podstatou je, že soud může považovat za skutečnost shodná tvrzení účastníků (§ 120

odst. 3 OSŘ), čímž se zúží rozsah skutečností, které je třeba prokázat dokazováním. Nabízí se tak uvést nesporné skutečnosti ještě před samotná dílčí skutková zjištění, neboť poskytují základ skutkového stavu, na který už jen navazují skutečnosti zjištěné z provedeného dokazování. Objevuje se však i názor, že nesporné skutečnosti je možné uvádět už před rekapitulaci vyjádření účastníků řízení, tedy na samý počátek odůvodnění, a po nich uvést ve vyjádření účastníků jen sporné skutečnosti.¹⁷ Toto umístění však v praxi nebývá běžné a je otázkou, jak často se naskytnou nesporné skutečnosti vhodné k tomu, aby se daly předsunout samotnému vymezení věci, protože shodná tvrzení se mohou týkat pouze dílčích otázek, které by mohly působit na úvod odůvodnění matoucím dojmem.

V průběhu zjišťování skutkového stavu musí soudce zároveň v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů vyložit, proč některým důkazům uvěřil a jiným ne a jak tyto důkazy hodnotil jednotlivě a v jejich vzájemné souvislosti (§ 132 OSŘ), aby byly přezkoumatelné soudcovy úvahy, proč některé důkazy relevanci měly, ale jiné nikoli.

Dílčí skutková zjištění se v judikatuře i literatuře dočkala velké pozornosti, co se týče jejich nedostatků, jelikož nemají vliv pouze na formální stránku odůvodnění, ale i na jeho přezkoumatelnost. Prvním nedostatkem ze dvou zde představených je souhrnné skutkové zjištění. Jím se rozumí situace, kdy soudce uvede dílčí zjištění tak, že není možné rozklíčovat, z jakého konkrétního důkazního prostředku vyplynulo. Tato chyba se objevovala už v 60. letech minulého století a upozorňoval na ni Nejvyšší soud ČSR.¹⁸ Podle četné judikatury a důrazu, který vyšší soudy kladou na tuto problematiku, by se dalo říct, že souhrnné skutkové zjištění je jedním z největších hříchů, kterého se může soudce v písemném odůvodnění dopustit. Protože nelze v případě souhrnného zjištění zpětně zjistit, jaké úvahy vedly soudce ke zjištění skutkového stavu, tedy jaké skutečnosti zjistil z jakých důkazních prostředků, způsobuje tento hřích nepřezkoumatelnost rozhodnutí, která vede k jeho zrušení.¹⁹

¹⁴ Vyjádřeno slovy Nejvyššího soudu: „Z citovaného ustanovení [§ 157 odst. 2 OSŘ – pozn. autora] vyplývá mimo jiné povinnost soudu [...] v odůvodnění rozsudku uvést stručný a jasný výklad o tom, které skutečnosti, významné pro rozhodnutí věci, má za prokázané a které nikoliv. U každé jednotlivě prokázané i neprokázané skutečnosti musí (stručně a jasně) uvést, jak k tomuto závěru došel, tedy z jakých důkazů podle jeho názoru závěr vyplývá...“, viz rozsudek NS ze dne 25. 8. 2016, sp. zn. 30 Cdo 2478/2015.

¹⁵ Blíže k dílčím skutkovým zjištěním viz VRCHA, *Odůvodnění civilního rozsudku*, str. 51.

¹⁶ JIRSA, *Soudcovský komentář, Kniha II*, str. 476.

¹⁷ *Ibidem*, str. 521.

¹⁸ *Rozbor a zhodnocení úrovně soudních rozhodnutí v občanském soudním řízení u soudu prvního stupně ze dne 23. 11. 1967*, sp. zn. Prz 36/67, str. 30.

¹⁹ Například náleze ze dne 22. 5. 2002, sp. zn. I. ÚS 336/2000, rozsudek NS ze dne 19. 7. 2001, sp. zn. 20 Cdo 2492/99, nebo rozsudek NS ze dne 28. 11. 2002, sp. zn. 22 Cdo 886/2001.

Druhým možným nedostatkem je opisování obsahu důkazních prostředků. Tato praxe podobně jako v části rekapitulace vyjádření účastníků zbytečně prodlužuje odůvodnění na úkor přehlednosti. Opisování se může objevit ve dvou variantách. První z nich je, že soudce opíše, co kdo vypověděl, co obsahuje jaká listina atd., ale neoznačí, co z těchto důkazních prostředků zjistil. Takový postup byl opět kritizován už v 60. letech²⁰ a vede k nepřezkoumatelnosti rozhodnutí, což dokládá i judikatura,²¹ protože z odůvodnění není jasné, jaké skutečnosti měl soudce za prokázané.

Druhá varianta opisování sice nevede k nepřezkoumatelnosti rozhodnutí, ale rozhodně je třeba ji označit za nevhodnou. Spočívá v tom, že soudce vypíše, co kdo vypověděl, co obsahuje jaká listina atd., a za tyto dlouhé výčty připojí, jaká učinil zjištění, ačkoliv to mohl udělat i bez dlouhých opisů. Oproti první variantě tak je jasné, z jakého důkazního prostředku činí soudce jaké zjištění, ale odůvodnění je zbytečně dlouhé a nepřehledné.

Oproti dílčím zjištěním nepředstavuje skutkový závěr obligatorní část odůvodnění, musí být pouze zřejmé, z jakého skutkového závěru vycházel soudce při právním posouzení, v opačném případě je rozsudek zatížen vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.²² Možnosti neuvádět skutkový závěr lze využít zejména v jednoduchých případech, kde soudce nečiní velký počet dílčích zjištění, skutkový závěr by tak byl nadbytečný a jen by opakoval již řečené.²³

Jak soud posoudil věc po právní stránce

Jakmile soudce zjistí skutkový stav a zkoncentruje ho do skutkového závěru, může přistoupit k právnímu hodnocení. Ačkoliv zde soudce není tolik formulačně vázán jako u dílčích zjištění, jsou na něj přesto kladeny mnohé požadavky.

Obecně musí soudce podle judikatury propojit skutková zjištění a úvahy při hodnocení

důkazů na straně jedné a právní závěry na straně druhé, přitom je třeba mít na paměti, že odůvodnění je nepřezkoumatelné, pokud soudce pouze odkáže na právní předpisy, aniž by vyložil svou právní úvahu.²⁴ Svět fakticity a práva se tak mají propojit a vytvořit logický a srozumitelný závěr. Proto je vhodné, pokud soudce jasně vyloží skutkový závěr, protože čím lépe ho vymezení, tím lépe ho poté propojí s právním závěrem ať už ve formě typické sylogistické dedukce, nebo v jiné, složitější formě.

České právní prostředí se nevyvíjí kontinentální právní kultuře a za hlavní pramen práva považuje právní předpis. Soudce proto v zájmu přezkoumatelnosti musí přesně uvést, jaké konkrétní ustanovení předpisu aplikuje²⁵ a proč pod něj podřadil skutkový stav.

Ačkoliv soudce musí odkázat na konkrétní ustanovení zákona, neznamená to automaticky, že musí do odůvodnění pojmout několik doslovných prepisů zákonných ustanovení, typicky uvedených v samostatných odstavcích a uvozených slovy „podle“. Soudcova aplikační úvaha se obejde i bez kopírování zákona, protože jeho znění lze zakomponovat přímo do úvah, aniž by bylo třeba je citovat samostatně ještě před vlastním posouzením. Ačkoliv se lze v literatuře setkat i s doporučením citovat takto právní předpisy, nachází se tyto podporovatelé ve výrazné menšině, navíc pro svůj názor neuvádí žádné důvody.²⁶ Oproti tomu podle oponentů této praxe přerušují samostatné citace spojitost mezi skutkovým závěrem a právním posouzením,²⁷ jsou samoúčelné a neplní žádnou funkci.²⁸ Kromě toho lze kritiku této praxe nalézt i v zahraniční literatuře.²⁹ Neposledně je možné opět poukázat i na kritiku Nejvyššího soudu ČR z 60. let.³⁰

Stranou právních úvah nemůže zůstat ani judikatura, jejíž zohlednění popsali Robert Alexy jako jedno z pravidel racionálního právního diskursu.³¹ Konkrétně formuloval dvě pravidla: 1) judikatura by se měla zohlednit,

²⁰ *Rozbor a zhodnocení úrovně soudních rozhodnutí v občanském soudním řízení u soudu prvního stupně ze dne 23. 11. 1967*, sp. zn. Prz 36/67, str. 30.

²¹ Nález ze dne 27. 4. 1999, sp. zn. II. ÚS 94/98, rozsudek NS ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. 33 Odo 1285/2004.

²² Rozsudek NS ze dne 18. 2. 2010, sp. zn. 30 Cdo 541/2008.

²³ TVRDÍK, I. *Odůvodnění civilního rozsudku soudu prvního stupně*. [online]. Plzeň, 2022 [cit. 30. 6. 2023]. Dostupné na https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/48681/1/91685_k6_RP-Tvrdik.pdf. Rigorózní práce. Západočeská univerzita v Plzni, Právnická fakulta, s. 76.

²⁴ Rozsudek NS ze dne 11. 6. 2009, sp. zn. 33 Cdo 500/2007.

²⁵ Rozsudek NS ze dne 21. 2. 2001, sp. zn. 29 Cdo 2418/99.

²⁶ KRÁLÍK, V. *Vzory rozhodnutí a úkonů soudů všech stupňů*, str. 167, nebo SVOBODA, K. *Řízení v prvním stupni: civilní proces z pohledu účastníka*. Praha 2019, str. 581.

²⁷ JIRSA, J. *Soudcovský komentář, Kniha II*, str. 525.

²⁸ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha 2016, str. 758.

²⁹ BARTON, J. – SMITH, R. H. *The handbook for the new legal writer*. New York 2014, str. 45; nebo ALDISERT, R. J. *Opinion writing*. Durham, N.C 2012, str. 189.

³⁰ *Rozbor a zhodnocení úrovně soudních rozhodnutí v občanském soudním řízení u soudu prvního stupně ze dne 23. 11. 1967*, sp. zn. Prz 36/67, str. 34.

³¹ ALEXY, R. *Theorie der juristischen Argumentation: die Theorie des rationalen Diskurses als Theorie der juristischen Begründung*. Frankfurt am Main 1991, str. 339.

pokud je souladná či rozporná s řešeným případem, a 2) chce-li se někdo odchýlit od judikatury, nese v tom případě argumentační břemeno.³² O požadavcích na zohlednění judikatury se zmiňuje i ÚS, podle něhož musí soud dostatečně vysvětlit své právní úvahy s případnou citací judikatury, nevyplývá-li řešení bez dalšího ze zákonného textu.³³ Ačkoliv je soudce vázán zákonem podle čl. 95 Ústavy, odráží judikatura společenské a ústavněprávní podmínky.³⁴ Proto ačkoliv není judikatura formálně závazná, nelze ji v dnešní době ignorovat, je totiž jedním z nejdůležitějších prostředků, který dává statickému právu potřebný prvek dynamiky, aby mohlo řádně fungovat ve společnosti.

Zohlednění judikatury se tak často musí promítnout i do písemného odůvodnění, což s sebou nese určité požadavky. Předně musí soudce na judikaturu řádně odkázat jako na zdroj svých úvah, aby bylo jeho řešení přezkoumatelné. To by však samo o sobě nestačilo, judikatura v sobě vždy nese pravidlo, které musí soudce jasně identifikovat a vyloužit, proč zrovna ono dopadá na řešený případ.³⁵ To ale neznamená, že by bylo třeba přímo citovat dlouhé pasáže judikátů a vytvářet z rozhodnutí judikatorní koláže.³⁶ Pokud soudce takto převezme do svého odůvodnění citace judikatury, aniž vyloží, jaký mají význam pro řešenou věc, je rozhodnutí nepřezkoumatelné.³⁷ Podobné vlastnosti nízké kvality vykazuje práce s judikaturou spočívající v citaci obecných, nicneřikajících pasáží z judikátů, které však vedou pouze ke zdluhávosti odůvodnění.³⁸ V ideálním případě by měl soudce shrnout hlavní myšlenku (právní pravidlo) použitého judikátu a vysvětlit, jak a proč dané pravidlo dopadá na jím řešený případ, a aplikovat ho.

Soudce by tak měl zvážit nejen to, zda judikát dopadá na jím řešený případ z hlediska skutkových podobností, aby mechanicky neaplikoval ve skutečnosti nepřiléhající judikaturu,³⁹ ale měl by zvážit také to, zda převzatý judikatorní závěr srozumitelně zapadá do kontextu odůvodnění.

Podobně i zohlednění doktríny patří mezi Alexyho pravidla racionálního diskursu – pokud je možné použít argumenty doktrínou, měly by se použít.⁴⁰ V tom se odráží jedna z charakteristik německého soudního stylu (kam spadá i česká justice) – soudy již historicky využívají symbiotické spolupráce s právní doktrínou.⁴¹ Po druhé světové válce byla však v Československu tato symbióza narušena.⁴² Zpět se ji pokoušel vracet i ÚS, podle něhož soud poruší zákaz svévole, pokud aplikuje zákonné pojmy v jiném významu, než stanoví zákon a konsensuálně akceptované právní myšlení,⁴³ na jehož utváření má doktrína významný vliv. V ideálním případě by měl fungovat tzv. kruh dogmatiky a judikatury – judikatura reflektuje doktrínu a naopak doktrína reflektuje judikaturu, čímž se vzájemně ovlivňují a vyvíjí.⁴⁴ Při odkazech na doktrinální závěry by měl soudce stejně jako u judikatury přesně odkázat na zdroj své úvahy, vymezit myšlenku nebo právní pravidlo, které čerpá, a vysvětlit propojení s řešeným případem.

Kaskáda korelací a její vliv na písemné odůvodnění

Základem právního posouzení v českém prostředí je právní předpis. Základní struktura právního úsudku se tak přidržuje subsumpčního sylogismu spočívajícího v logicko-deduktivní operaci, v níž se podřadí skutkové okolnosti pod nalezenou právní normu, z čehož plyne nutný právní závěr. Nabízelo by se tak, že myšlenkový proces při aplikaci práva postupuje jednosměrně od faktů k právnímu úsudku; situace ale není tak jednoduchá a zároveň má dopad i na písemné vyhotovení rozhodnutí.

Pro aplikaci práva je nutné znát relevantní fakta. Která fakta jsou však relevantní? Na to odpovídá opět právo, které dopředu stanoví, jaká fakta musí nastat, aby se právní norma aplikovala. Proto lze říci, že pro aplikaci práva je nutné znát skutečnost, ale pro odhalení relevantní skutečnosti je nutné dopředu znát i právo. Podstatou i jednoduché aplikace práva

³² Ibidem, str. 339.

³³ Nález ze dne 17. 8. 2005, sp. zn. I. ÚS 403/03.

³⁴ Nález ze dne 21. 11. 1996, sp. zn. IV. ÚS 200/96.

³⁵ Rozsudek NS ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. 30 Cdo 1238/2013.

³⁶ BOBEK – KÜHN, *Judikatura a právní argumentace*, str. 191.

³⁷ K tomuto závěru dospěl NSS v kontextu správního soudnictví, viz rozsudek NSS ze dne 17. 1. 2008, č. j. 5 As 29/2007-64.

³⁸ BOBEK – KÜHN, *Judikatura a právní argumentace*, str. 191.

³⁹ Rozsudek NS ze dne 9. 5. 2019, sp. zn. 24 Cdo 3409/2018.

⁴⁰ ALEXÝ, *Theorie der juristischen Argumentation*, str. 334.

⁴¹ DAWSON, J. *The Oracles of the Law*. Ann Arbor 1968, str. 467; MACCORMICK, D. N. – SUMMERS, R. S. *Statutory Interpretation in the Federal Republic of Germany*. In: MACCORMICK, D. N. – SUMMERS, R. S. (eds). *Interpreting Statutes*. 1991, str. 118.

⁴² KÜHN, Z. *Aplikace práva soudcem v éře střeoevropského komunismu a transformace: analýza příčin postkomunistické právní krize*. Praha 2005, str. 141.

⁴³ Nález ze dne 29. 3. 2001, sp. zn. III. ÚS 138/2000.

⁴⁴ ALEXÝ, *Theorie der juristischen Argumentation*, str. 337.

je tak pohyb tam a zpět, jak ho popisuje Martin Kriele⁴⁵ – z faktů na právo a zase zpět. S odkazem na Krieleho nazývá Pavel Holländer tento pohyb tam a zpět kaskádou korelací.⁴⁶

A jaký má kaskáda korelací význam pro právní psaní? Ačkoliv kaskáda v první řadě vyjadřuje myšlenkový proces, má svůj dopad i na psaní rozhodnutí. Soudce píše rozhodnutí až poté, co vynesl verdikt. Už tedy ví, jaká fakta jsou důležitá, tím pádem i co z vyjádření účastníků má relevanci, a zároveň ví, jakou právní normu aplikoval. To dává soudci výhodu, že do rozhodnutí může pojmout pouze ty nejdůležitější informace a vyhnout se zejména opisování nepodstatných skutečností, protože ty už prošly sítí jeho myšlenek v době rozhodování a pro čtenáře už nemají význam. V tom se zrcadlí Aldisertovo dělení soudního rozhodování na dvě složky: 1) samotné rozhodování (*decision making*) a 2) zdůvodňování rozhodnutí (*decision justifying*).⁴⁷ První složka je obsáhlejší, patří do ní mj. i následně odfiltrované irelevantní skutečnosti, do druhé složky patří však už jen ty relevantní, které mají vliv na rozhodnutí.

Podoba analýzy a zkoumaný vzorek rozhodnutí

Po vymezení základní struktury odůvodnění a popisu některých vytykánych nedostatků je možné přistoupit k analýze skutečných rozsudků. Hlavní metodologickou inspiraci čerpá článek z obsahové analýzy (*content analysis*). Jedná se o systematické čtení textů s konzistentním záznamem dopředu vymezených kritérií, z nichž se vyvozují závěry. Obsahová analýza umožňuje systematicky zkoumat obsah komunikace, a to ve větším zkoumaném souboru, jakým může být právě velký počet soudních rozhodnutí, v nichž lze poté nalézat obecná schémata. Výhodou takto systematicky činěné analýzy je oproti obyčejnému čtení konzistence a transparentnost, neboť se při analýze sledují předem stanovená kritéria. Obsahová analýza umožňuje kvantitativně vyjádřit četnost jevů ve sledovaném

vzorku, analýza se však zaměří i na kvalitativní aspekty.

Jednotlivá kritéria analýzy vychází z teoretického vymezení představeného výše a odpovídají dílčím výzkumným otázkám. Pro orientaci jsou výzkumné otázky rozděleny do pěti kategorií číslovaných arabskými číslicemi. Samotné otázky jsou řazeny pomocí písmen abecedy.

- 1) Obecné vlastnosti
 - a) Jak často soudy číslují odstavce?
 - b) Jak často soudy používají nadpisy?
- 2) Vyjádření účastníků řízení
 - a) Jak často soudy opisují z vyjádření účastníků nepodstatné informace?
- 3) Zjišťování skutkového stavu
 - a) Jakými způsoby soudy formulují dílčí skutková zjištění?
 - b) Jak často se soudy dopouští souhrnných skutkových zjištění?
 - c) Jak často soudy opisují do odůvodnění obsah důkazních prostředků?
 - d) Jak často se v odůvodněních objevuje závěr o skutkovém stavu, případně kde?
 - e) Jak často se v odůvodněních objevují nesporné skutečnosti, případně kde?
 - f) Jak často se v odůvodněních objevuje hodnocení důkazů, případně kde?
- 4) Právní posouzení – právní předpisy
 - a) Jak často citují soudy samostatně znění zákonných ustanovení?
 - b) Aplikují soudy právní normu na skutkový stav?
- 5) Právní posouzení – judikatura a odborná literatura
 - a) Jak často odkazují soudy na judikatorní závěry, případně jakým způsobem?
 - b) Aplikují soudy judikatorní závěry na zjištěný skutkový stav?
 - c) Jak často odkazují soudy na závěry odborné literatury, případně jakým způsobem?

Předmětem analýzy je celkem 150 rozhodnutí náhodně vybraných 15 soudů prvního článku soudní soustavy, na každý soud tedy připadá 10 rozhodnutí.

⁴⁵ KRIELE, M. *Theorie der Rechtsgewinnung: entwickelt am Problem der Verfassungsinterpretation*. Berlin 1976, str. 197.

⁴⁶ HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. Plzeň 2012, str. 280.

⁴⁷ ALDISERT, *Opinion writing*, str. 31.

Tabulka 1 – seznam vybraných soudů a datum sběru rozhodnutí

Okresní soud	Krajský soud	Datum sběru rozhodnutí
OS v Jihlavě	KS v Brně	22.06.2023
OS v Prostějově		22.05.2023
OS ve Žďáru nad Sázavou		05.06.2023
OS Brno-venkov		20.06.2023
OS v Pardubicích	KS v Hradci Králové	22.06.2023
OS v Opavě	KS v Ostravě	20.06.2023
OS v Domažlicích	KS v Plzni	24.05.2023
OS v Mělníku	KS v Praze	05.06.2023
OS v Příbrami		29.05.2023
OS v Děčíně	KS v Ústí nad Labem	22.06.2023
OS v Liberci		23.06.2023
OS v Mostě		01.06.2023
OS pro Prahu 1	MS v Praze	21.06.2023
OS pro Prahu 5		31.05.2023
OS pro Prahu 6		26.06.2023

Zdrojem rozhodnutí je databáze soudních rozhodnutí,⁴⁸ z níž se z rozsudků vydaných do 31. 12. 2022 vybíralo každé třetí rozhodnutí. Do výběru nepatřily rozsudky pro uznání, pro zmeškání, platební rozkazy a rozsudky o rozvod manželství. Tato rozhodnutí jsou většinou kratší nebo mají jinou než klasickou strukturu, a proto neposkytují tak vhodný text pro analýzu.

Mimo výběr zůstaly rovněž rozsudky o zaplacení, jejichž hodnota plnění je nižší než 100 000 Kč.⁴⁹ Výjimkou je OS v Mostě a OS v Děčíně, u nichž by nalezení rozhodnutí s původní hranicí zabralo neúměrné úsilí, proto se u nich hranice snížila na 50 000 Kč.⁵⁰ Tyto hranice poskytují pro analýzu nejen složitější rozsudky, ve kterých se střetávají argumenty stran, protichůdné důkazy apod., s nimiž se soudce musí obsáhleji vypořádat, ale i jednodušší rozsudky, v nichž se např. žalovaný nevyjádřil a soud vychází ze žalobcových tvrzení a důkazů. Žadoucí je zkoumat oba typy rozsudků, avšak u nižší peněžní hranice by se do zkoumaného vzorku dostávaly ve výrazné většině rozsudky druhého typu.

Dalším kritériem vylučujícím konkrétní rozhodnutí byla osoba soudce. Pokud se některý soudce dostal do výběru více než třikrát, už se jeho další rozhodnutí nevybírala.

Výsledky analýzy a diskuze

Následující část nabídne kromě výsledků analýzy i jejich hodnocení nebo vedlejší postřehy, zároveň upozorní na vhodné a nevhodné postupy soudů a navrhne možná řešení či alternativy nalezených jevů.

Číslování odstavců, nadpisy a členění textu

Číslování odstavců se v soudní praxi stalo již naprostým standardem. Pouze 19 rozhodnutí ze 150 odstavce nečíslovalo, z toho je však pouze 6, jejichž odůvodnění přesahovalo 2 strany textu. Nečíslovaných „hříšníků“ tak zůstává poskrovnu.

Číslování odstavců se někdy objevuje v nesmyslných variacích. Rozsudek Jihlava – 4 C 171/2022-75⁵¹ ve skutkové části uvádí číslem odstavec prvního dílčího zjištění z listinného důkazního prostředku, následujících sedm odstavců nečísluje a poté opět čísluje jeden odstavec uvozující několik zjištění vycházejících z výsledků, poté opět několik dalších odstavců nečísluje. Těžko lze hledat důvod, proč by se neměly číslovat všechny odstavce, ale pouze jejich věcně související skupiny.

Další orientační pomůcka – nadpisy – je podle očekávání zcela na opačné straně hojnosti.

⁴⁸ Dostupná na <https://rozhodnuti.justice.cz/soudnirozhodnuti/>.

⁴⁹ Hranice 100 000 Kč byla vybrána po několika pokusech sestavit vzorek zkoumaných rozhodnutí a neodráží žádný hlubší zkoumání, od jaké částky jsou rozhodnutí vhodná k této analýze.

⁵⁰ Jelikož není cílem porovnávat jednotlivé soudy mezi sebou, analýze neublíží, pokud se u těchto dvou soudů soustředí více jednodušších a kratších rozsudků.

⁵¹ Na analyzovaném rozhodnutí článek zjednodušeně odkazuje pomocí názvu obce a čísla jednacího.

Nadpisy obsahuje pouze 6 rozhodnutí, průměrná délka těchto rozhodnutí je 7,83 strany, z čehož plyne tendence používat nadpisy spíše u delších rozhodnutí (průměrná délka všech rozhodnutí je 4,73 strany). Styly nadpisů se lišily od jednoduchých v podobě doleva zarovnaných římských číslic (Domažlice – 17 C 10/2020-205) přes složitější v podobě tučně psaných, doleva zarovnaných heslovitých frází jako „Právní posouzení“ (Jihlava – 124 C 6/2020-177) až po kvazinadpisy v podobě tučně psaných jednoduchých vět na samostatném řádku ve stejné velikosti jako zbytek textu, jako je „Po hmotněprávní stránce posoudil soud věc následovně“ (Žďár nad Sázavou – 8 C 28/2019-162).

Během analýzy si šlo povšimnout, že velká část rozhodnutí trpí přílišnou délkou odstavců. Jelikož je soudní rozhodnutí složitý text, pomáhají v něm krátké odstavce lépe sledovat jednotlivé myšlenky a čtenář se díky nim nepřehltí velkým množstvím informací. Kupř. Bryan Garner, uznávaný odborník v oboru právního psaní, doporučuje psát odstavce o průměrné délce 80 slov,⁵² což odpovídá 0,32 normostrany. V průběhu analýzy se ale pravidelně objevovaly odstavce o délce více než 5 normostran (tj. 1 250 slov). Absolutním rekordmanem je rozsudek Praha 6 – 14 C 14/2017-286, který obsahuje odstavce s vyjádřením žalovaných o délce 16 463⁵³ znaků, 2 509 slov, tj. 9,1 normostrany. Průměrná délka prvních 5 odstavců tohoto rozsudku čítá po zaokrouhlení 7 580 znaků, tj. 4,2 normostrany; pro čtenářovo srovnání – průměrná délka odstavců tohoto článku (bez nadpisů, tabulek a výčtů) čítá 583 znaků, tj. 0,32 normostrany.

Příčina nepřiměřené délky odstavců se zdá být dvojitá. Zaprvé je to nesprávné chápání členění textu do odstavců, ve kterém ale přece jen lze najít smysl. Zadruhé jde o čistou chaotičnost odstavců obsahujících různorodé informace. Příkladem první skupiny je rozsudek Příbram – 15 C 205/2019-233, v němž soud typicky člení odstavce podle částí odůvodnění; tedy jeden odstavce připadá na popis žalobcova nároku, další na vyjádření žalovaného atd. Místo toho by měl soud dělit odstavce podle jednotlivých myšlenek nehledě na části odůvodnění. Tyto jednotlivé části mohou být o sebe odděleny nadpisy nebo plynulými přechody pomocí orientačních vět, čímž soud informuje čtenáře o plynulém přechodu mezi myšlenkami.

Ukázkovým příkladem z druhé skupiny je rozsudek Domažlice – 5 C 302/2022-23, v němž soud do jednoho odstavce natěsnal: 1) omluvu žalobkyně z jednání; 2) sdělení, že se žalovaná nevyjádřila; 3) dílčí skutková zjištění; 4) aplikaci práva na skutkový stav; 5) citaci zákona; 6) pokračování aplikace práva; 7) odůvodnění povinnosti hradit úrok z prodlení. Takové členění textu popírá důvod existence odstavců.

Vyjádření účastníků řízení a zjišťování skutkového stavu

Z analýzy vyplývá, že zbytečné opisování ze spisu se objevuje ve dvou podobách. Zaprvé je to opisování detailů z vyjádření účastníků, což se ukazuje být velkým problémem. Ve větší či menší míře se tento prohršek objevuje v 52 rozhodnutích. Názorným příkladem je rozsudek Praha 6 – 14 C 14/2017-286, kde soud jako vyjádření účastníka uvádí, že žalobce požaduje po žalovaném zaplacení určité částky, a následně na více než straně textu soud opisuje účastníkově vyjádření, v jakém konkrétním článku a odstavci smlouvy se nachází jaké ujednání (např. splatnost nebo smluvní pokuta). Jsou-li takto konkrétní údaje důležité pro posouzení věci, patří do části dokazování, jejich uvedení ve vyjádření neplní žádný účel, protože nevymezuje předmět řízení ani nepředstavuje jiné skutečnosti, se kterými by se soud musel následně vypořádat. To se děje i v rozsudku o určení dědického práva Domažlice 4 – C 3/2021-119, kde soud uvádí podrobné detaily žaloby, např. že zůstavitel byl hodně svérázné povahy, měl často konflikty i na veřejnosti a vážil přes 140 kg. Jakou mají však tyto skutečnosti plnit funkci vzhledem k vymezení předmětu řízení, je záhadou.

Zadruhé se jedná o opisování procesní historie; tj. pokud soud místo pouhého vymezení předmětu řízení a vyjádření účastníků opisuje údaje jako: kdo se kdy vyjádřil, kdo kdy vzal jaký nárok zpět, co soud provedl na nařízeném jednání apod. Pokud se tyto rekapitulace hromadí, zbytečně zaplevelují rozhodnutí. Celkem se toto opisování objevilo ve 42 rozsudcích. Rozsudek Jihlava 12 C 474/2018-224 je v tomto ohledu reprezentantem – po uvedení účastnických vyjádření soud v jednom odstavci konkrétně vypsál, jaké všechny důkazy provedl. Tento odstavce čítá přes 2 500 znaků, ale bohužel naprosto zbytečných,

⁵² GARNER, B. A. *Legal writing in plain English: a text with exercises*. Chicago; London 2013, str. 113.

⁵³ To odpovídá 20,61 % tohoto článku.

protože tato informace je pro rozhodnutí bez významu. Výčet důkazních prostředků se totiž znovu objeví při uvádění dílčích zjištění.

V části skutkového stavu se potvrdila dlouhodobá kritika nedostatečně určité formulace dílčích skutkových zjištění a opisování obsahu důkazních prostředků. Na druhou stranu souhrnná skutková zjištění se oproti četné kritice odborné literatury objevila zřídka.

Z možných formulací dílčích zjištění byl nejčastější způsob nejprve odkaz na důkazní prostředek a následný popis vyplývajícího zjištění, tedy např. „Ze smlouvy soud zjistil / bylo prokázáno, že...“ (90 rozhodnutí). Druhý nejčastější způsob bylo uvedení zjištění a následné odkázání na důkazní prostředek v závorce, tj. např. „Žalobce je nájemcem bytu (zjištěno ze smlouvy)“ (27 rozhodnutí). Ačkoliv je častější první způsob, v kratších rozhodnutích s jednoduchým skutkovým stavem se jako vhodnější jeví ten druhý. Odlišuje-li soud dostatečně dílčí zjištění od obsahu důkazních prostředků, je tento způsob čitelnější než první, který vede k nevzhledným sériím odstavců začínajících slovy „z X soud zjistil“. Pokud soudce dokáže dostatečně srozumitelně propojit skutková zjištění do koherentního celku, může dílčí zjištění popsat jako celistvý příběh s odkazy v závorkách na důkazní prostředky, což je přirozenější způsob. Soudní rozhodnutí přece jen v této části popisuje skutečnost a nevytváří nákupní seznam. V delších rozhodnutích se lze spokojit i s druhým způsobem, neboť výhody popisu skutečnosti jako koherentního celku nahrazuje následný závěr o skutkovém stavu.

Souhrnná skutková zjištění se objevila v devíti rozhodnutích, ale v sedmi z nich soud převzal žalobcova tvrzení jako skutková zjištění, protože se žalovaný k žalobě nevyjádřil. V těchto případech tak částečně odpadá přísný požadavek na zcela přesnou rekapitulaci zjišťování skutkového stavu a lze se spokojit i s jednodušší prezentací skutkových úvah.

Opisování obsahu důkazních prostředků, které prodlužuje odůvodnění o bezvýznamné skutečnosti, se objevilo v 37 rozhodnutích. Míra opisů v některých rozhodnutích vedla až k absurditám. Například v rozsudku o určení dědického práva Domažlice – 4 C 3/2021-119 soud „zjišťuje“, že zůstavitel kontaktoval svého známého se žádostí o opravu spacího pytle nebo že svědkyně chodí se žalobkyní do lesa sbírat borůvky a brusinky. Vztah k meritu věci nemají tyto informace samozřejmě žádný.

Z tezí uvedených v první části článku o kaskádě korelací a rozdílu mezi rozhodováním a jeho zdůvodňováním plyne, že takové

opisy by se do odůvodnění neměly vůbec dostat, neboť soudce píše odůvodnění až jako prezentaci důvodů, které už zná. Musí mu tak být jasné, že není zapotřebí při posuzování dědického práva popisovat sběr borůvek a brusinek v lese nebo opravu spacího pytle.

S opisováním ve skutkové části souvisí nedostatek v podobě nejasné formulace skutkových zjištění. Jelikož se soudy obecně dopouští opisování bezvýznamného obsahu důkazních prostředků, roste důležitost jednoznačné formulace dílčích zjištění, protože bez ní nelze často rozpoznat, zda soud opravdu zjišťuje, nebo jen opisuje obsah důkazního prostředku, který ale odmítne např. pro jeho nevěrohodnost. To čtenář pozná většinou až po dočtení příslušné části odůvodnění, ve které (ne)nalezne polemiku s učiněnými zjištěními.

Spojí-li se takto nejednoznačná formulace s opisováním, vzniká z odůvodnění změř skutečností, o kterých nelze ihned s jistotou rozhodnout, zda se jedná o zjištění důležité pro následné právní posouzení.

Aby nebylo v odůvodněních zmatení málo, vstupuje do této problematiky další fenomén. Soudy si při líčení skutkového stavu vytvořily štít, s jehož pomocí se brání požadavku formulovat jednoznačně skutková zjištění. V mnoha rozhodnutích je na úvod skutkové části uveden odstavec podobný tomuto: „Z provedených důkazů soud zjistil následující skutkový stav.“ Po něm následuje výčet skutečností uvozených způsobem jak dílčích zjištění („z výpovědi svědka soud zjistil“), tak i obsahu důkazních prostředků („podle výpovědi svědka“).

Ačkoli by měl takto předsazený odstavec pomáhat v pochopení odůvodnění, paradoxně je tomu mnohdy naopak, protože se tento odstavec někdy stává bílým šekem k formulaci zjištění jakýmkoliv myslitelným způsobem, mezi než se míchají i opisy nebo další nepotřebné informace z dokazování, které od zjištění nelze snadno odlišit. Je posléze matoucí, jestli jsou všechny informace dílčími zjištěními, když se nachází pod tímto odstavcem, ačkoliv zjištěním podle svého obsahu zřejmě nejsou. Příkladem tohoto postupu je rozsudek Prostějov – 5 C 253/2018-198. Soud zde sice uvedl, že „na základě provedeného dokazování byl zjištěn následující skutkový stav“, následně se však v této části objevuje řada informací, které zjevně nemůžou sloužit jako dílčí zjištění pro účely posouzení žalobcova nároku, např. že „znalec obecně uvádí, že léčba sepse a septických komplikací stojí na třetím místě příčin smrti a představuje závažný medicínský problém“. Pro řešení případu

soud ale už tuto informaci podle očekávání nijak dál nezohledňuje.

Závěr o skutkovém stavu obsahovala méně než polovina rozhodnutí, konkrétně 62. Z toho v 54 případech následoval hned za zjišťováním skutkového stavu, v 7 případech byl uveden až za citací zákona a v 1 případě předcházel dílčím zjištěním. Podle očekávání se objevoval spíše v delších rozhodnutích. Průměrná délka rozhodnutí bez závěru byla 4,73 strany a se závěrem 5,63, přičemž tato odchylka není způsobena samotným závěrem, protože ten nenabývá délky skoro jedné strany. Jediný opakující se jev stojící za zmínkou se nachází např. rozsudku Domažlice – 9 C 133/2022-31, kde soud za dílčími zjištěními *pro forma* uvedl, že na skutečnosti zjištěné z listinných důkazů (což byly jediné provedené) odkazuje jako na závěr o skutkovém stavu. Takové sdělení ale nenese žádnou informaci, jedná se jen o formální splnění povinnosti uvést skutkový závěr.

Dílčí zjištění byla doplněna o nesporné skutečnosti ve 40 rozsudcích. Jejich nejčastější umístění bylo před dílčími zjištěními (22) a mezi nimi (9), případně za nimi (3). Žádné rozhodnutí nezaplnilo Jirsův návrh uvádět nesporné skutečnosti před vyjádření účastníků, do nichž se poté uvedou už jen sporné skutečnosti.

Hodnocení důkazů se nacházelo pouze v 19 rozhodnutích. I ono lze najít uváděné jen *pro forma*. Příkladem je rozsudek Příbram – 11 C 24/2021-224, kde soud hodnotil důkazy tímto způsobem: „Soud zhodnotil důkazy podle § 132 o. s. ř. podle své úvahy a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy ve vzájemné souvislosti.“ Z takového sdělení však žádné skutečné hodnocení důkazů nevyplývá. Soud by mohl podobně do rozsudku i napsat, že jeho verdikt je správný a po právu, informační hodnota by byla rovněž nulová.

Právní posouzení – právní předpisy

Psaní právního posouzení je jedna ze složitějších disciplín, následující podkapitoly tak představí více nalezených problémů.

Analýza potvrdila, že samostatné doslovné přepisy zákonných ustanovení jsou pevným zvykem. Jejich výskyt je v rozhodnutích pravidlem (113 ku 37). Nelze ale krátkozrace uzavřít, že těchto 113 rozhodnutí je již z principu špatně napsaných. Samostatné citace nejsou samy o sobě vadou, záleží až na dalším textu, zda je soudce do odůvodnění zakomponuje účelně či ne.

Takovou neúčelnost lze spatřovat, pokud soud nejprve na počátku právního posouzení

ocituje několik ustanovení, ale následně při aplikaci jednoho z ustanovení zákonné pravidlo zopakuje (např. Žďár nad Sázavou – 12 C 18/2019-301, kde soud nejprve samostatně cituje § 1140 OZ, ale o několik odstavců níže napíše: „Jak vyplývá z ust. § 1140 o. z., nikdo nemůže...“). První citace zákona se tak stává samoúčelnou a zbytečnou.

Samostatná citace zákona někdy působí obtíže i svou délkou nebo zbytečností. Obojí demonstruje rozsudek Praha 1 – 22 C 64/2017-245, kde soud posuzuje promlčení nároku a doslovně cituje celá znění § 609, § 610 odst. 1 a § 629 odst. 1 OZ, ačkoliv při následném posouzení používá jen jejich části. Kdyby soud uvedl zákonná ustanovení ve formě souhrnu v souvětí, vypsál jen jejich relevantní části a nepsal v každé větě znovu celý název zákona i s jeho číslem, zkrátila by se část odůvodnění posuzující promlčení nároku ze 161 slov (1030 znaků) na 87 slov (537 znaků).

Zbytečnost citovaných ustanovení demonstruje i rozsudek Pardubice – 11 C 78/2021-143, kde soud cituje např. § 1723 OZ (právní důvody vzniku závazku) nebo § 1724 OZ („smlouvou projevují strany vůli zřídit mezi sebou závazek a řídit se obsahem smlouvy“); takto obecná pravidla však samozřejmě při právním posouzení soud nepoužije. Rovnou by mohl klidně citovat i čl. 2 odst. 3 Listiny (legální licence), všechna pravidla se shodují svou nepoužitelností pro vyřešení sporu.

Soudy v mnoha rozhodnutích s některými citovanými ustanoveními nijak nepracují nebo mnohdy citují jakékoliv ustanovení, byť jen lehce související s řešeným případem, které však nemá skutečnou relevanci pro právní posouzení. Některá rozhodnutí působí, jako kdyby soudci ustanovení citovali už jen ze zvyku a bez rozmyslu, jako když někdo automaticky zhasne světlo při odchodu z pokoje, v němž ale ještě někdo zůstává.

Naopak příkladem, že samostatnou citací zákona lze použít i dobrým způsobem, je rozsudek Jihlava – 4 C 171/2022-75, kde soud sice doslovně cituje § 1040 odst. 1 OZ, ale hned na citaci naváže vysvětlením, co musí žalobce podle uvedeného ustanovení prokázat, aby byl úspěšný se žalobou na vydání věci. Citace tak zde samostatně neleží, ale je zapojena do kontextu a soud s citovaným textem zákona pracuje.

Nevhodnost samostatných citací lze vyřešit dvěma způsoby. První z nich je jednoduchý – nepsat je. Tento způsob je dobře využitelný u jednodušších případů, kde se právní norma shoduje s textem právního předpisu. Soudce po zjištění skutkového stavu rovnou

naváže právním závěrem a jednoduchým odůvodněním, v němž popíše, jaká právní skutečnost naplnila kterou část hypotézy právní normy. Ačkoliv se do textu i tak dostane znění právního předpisu, není předkládáno v nevzhledné formě samostatných odstavců odtržených od kontextu řešeného případu, nýbrž jen ve formě relevantní části.⁵⁴

Druhý, komplikovanější způsob lze využít zejména ve složitějších případech aplikace práva nebo tam, kde autor cítí potřebu uvést obecná pravidla nenavázaná na konkrétní okolnosti, např. k předestření jazykového znění ustanovení za účelem vyřešení sémantické nejasnosti. Podstatou je uvědomění si rozdílu mezi právní normou a textem právního předpisu. Místo doslovného citování právního předpisu může soudce vyjádřit právní normu v souvětích, v nichž nejprve s pomocí textu ustanovení vyjádří základ pravidla a poté ho dotvoří do ucelené právní normy s pomocí dalších argumentů, např. s pomocí judikatury nebo doktríny. Tak soudce v textu vyjádří zobecněné pravidlo a poté naváže vysvětlením, jakým způsobem se toto už kompletní pravidlo aplikuje na právní skutečnosti popsané v předchozí části odůvodnění.

Obě tato řešení jsou velmi zjednodušená a záleží na konkrétních okolnostech případu, jak je třeba interpretovat zákonný text, ke kolika argumentům je třeba sáhnout, kolik dílčích otázek je třeba vyřešit atd. Nicméně základní způsob, jak se vyhnout nežádoucí sérii citací ustanovení, tato řešení nabízí.

Řádné právní posouzení musí srozumitelně vysvětlit, proč je na skutkový stav aplikována konkrétní nalezená právní norma. Ačkoliv někdy tato specifická aplikace chybí u dílčích právních otázek v komplexnějších právních posouzeních, vyskytuje se alespoň u hlavního právního závěru; zcela chybělo pouze v pěti odůvodněních. Pozitivní zjištění je, že se pokaždé jednalo o velmi jednoduchý případ aplikace práva, v němž se žalovaný nevyjádřil a právní posouzení vyplývalo bez dalšího z textu zákona. Právní úvahu tak bylo možné vždy přezkoumat, i když byla odbyta jako např. v rozsudku Most – 39 C 316/2022-20, kde soud po zjištění skutkového stavu a citaci několika ustanovení zákona uvedl: „Podle výše učiněného skutkového zjištění a na základě vyjmenovaných zákonných ustanovení soud dospěl k závěru, že je žaloba důvodná, když žalovaný porušil tato právní ustanovení a žalobkyně má právo na náhradu

jedné třetiny toho, co plnila poškozenému podle odstavce 2 písm. b) citovaného zákona.“ V odůvodnění tak úplně chybí úvahy soudu, jakými právními skutečnostmi se naplnily jaké předpoklady právních norem. Dolem lenosti navozují zejména slova, že „žalovaný porušil tato právní ustanovení“. I když se jedná o takto jednoduchý případ aplikace práva, soud by neměl rezignovat na svůj úkol srozumitelně vysvětlit aplikaci práva.

Ve třech ze zmíněných pěti rozsudcích, v nichž zcela chybí aplikace práva, se vyskytuje ještě problematičtější jev. Soudy v těchto rozsudcích ani nevedly, jak zní obecné právní pravidlo, pod nějž podřadily skutkový stav, pouze odkázaly na zákonné ustanovení. Oproti prvnímu příkladu tak ztěžují účastníkovi pochopení ještě více – účastník si nemusí jen propojit skutkový stav a právo, ale ještě si právo musí sám najít. Např. v rozsudku Děčín – 25 C 237/2022-50 soud v jednom odstavci zjistil skutkový stav (strany uzavřely smlouvu o úvěru, žalovaný úvěr nesplácel), na jeho konci uzavřel, že: „Žalobkyně se tak po právu domáhá zaplacení částky, jež je obsažena ve výroku I tohoto rozsudku.“ V následujícím odstavci už jen velmi stručně soud odkázal na zákonné ustanovení: „Po právní stránce soud věc posoudil podle ustanovení § 2395 z. č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, upravujícího smlouvu o úvěru.“ Ačkoliv je zde právní úvaha jasná, měl by soud jít účastníkům více naproti a alespoň stručně popsat aplikaci právní normy.

Další fenomén související s nedostatečnou prezentací aplikace práva lze pracovně nazvat jako souhrnné právní posouzení. Pod podivně znějícím názvem odkazujícím na chybu ve skutkových zjištěních se skrývá neblahá, ale velmi častá praxe související se samostatnou citací zákona. Při správném právním posouzení má soud srozumitelně aplikovat nalezenou právní normu na skutkový stav, to předpokládá v textu blízkost právní normy, skutkového stavu a právního závěru. To je však nemožné ve složitějších případech, kde soud nejprve cituje na jednom místě všechna zákonná ustanovení a v následujících několika odstavcích je aplikuje a činí závěry, aniž by znovu osvětlil předpoklady aplikace právní normy nebo na ni odkázal, ačkoliv se spor týká několika dílčích právních problémů. Podobně jako u souhrnných skutkových zjištění zde chybí srozumitelné vysvětlení, které konkrétní informace (premis) se pojí s dalšími

⁵⁴ Doporučení nekopírovat celé znění textu právního předpisu, ale vydestilovat do jednoduchého sdělení jen relevantní části se objevuje i v americké literatuře, viz např. BARTON – SMITH, *The handbook for the new legal writer*, str. 45.

konkrétními informacemi (další premisy a závěry). Oproti chybějící subsumpci zde soud často aplikuje právo na skutkový stav, ale nechává v textu velkou mezeru mezi skutkovým stavem, právní normou a její aplikací.

Příklad chybějící subsumpce v dílčí právní otázce i souhrnného posouzení lze nalézt v rozsudku Praha 1 – 26 C 191/2021-107, jehož ústředním problémem je jednání za právnickou osobu. V bodech 35 až 42 soud cituje 12 ustanovení, z toho se 4 týkají jednání za právnickou osobu a 6 se týká závazků. V několika dalších odstavcích soud rozvádí úvahy o výkladu právních jednání podle OZ a v bodě 53 uvede: „Argumentace [...], podle níž pan [příjmení] nebyl oprávněn za žalovanou jednat [...] neobstojí s ohledem na výše zmíněné ustanovení zákona.“ Ale s ohledem na jaké ustanovení? Soudce zde nechává čtenáře viset ve vzduchoprázdnu a právní posouzení fakticky nechává na něm. Čtenář tak sám musí sledovat tři roviny: 1) skutkový stav; 2) citovaný zákon a 3) právní závěr bez odkazu na zákonné ustanovení, které si musí sám dohledat v souhrnné nabídce v bodech 35 až 42.

V odůvodnění je problém navíc umocněn chybějící subsumpcí skutkového stavu pod právní normu, jelikož se soud ani nezmiňuje, jaké předpoklady právní normy (ne)naplnil jednajícím, aby se jeho jednání (ne)přičítalo právnické osobě. Odůvodnění by nevykazovalo takové nedostatky, pokud by aplikace práva vyplývala jednoduše z textu zákona a právní závěr následoval hned po skutkovém závěru a citaci zákona, čímž by se mezi těmito rovinami netvořila velká mezera, ale následovaly by hned za sebou. Na čtenáři by sice zůstalo propojení těchto rovin (tj. aplikace práva pomocí subsumpce), ale věděl by, jaký právní závěr vzešel z jakého skutkového stavu a ustanovení zákona.

Problém souhrnného posouzení lze více rozvést následovně. Základem právního posouzení bývá v odůvodnění subsumpční sylogismus, který spočívá v podřazení skutkového stavu pod právní normu, z čehož plyne právní závěr. Obecně vyznává právní posouzení českých soudů ve složitějších případech aplikace práva sofistickým subsumpčním model makrostruktury odůvodnění, jehož základem není takto jednoduchý sylogismus, ale skupina dílčích sylogismů, jejichž závěry následně tvoří premisy hlavního sylogismu.⁵⁵ Soudce tak v těchto složitějších případech potřebuje posoudit žalobcův nárok pomocí

vyřešení několika dílčích problémů. Kamenem úrazu je, že komplikovaná úvaha složená z několika sylogismů se nejlépe sleduje, je-li vedena postupně, např. takto:

Premisa 1 + Premisa 2 = Závěr 1

Premisa 3 + Premisa 4 = Závěr 2

Závěr 1 + Závěr 2 = Závěr 3

Při souhrnném právním posouzení se však jednotlivé sylogismy mísí dohromady a výsledná úvaha vypadá takto:

Premisa 1 + Premisa 2 + Premisa 3 + Premisa 4

= Závěr 1 + Závěr 2 = Závěr 3

Problému se lze jednoduše vyhnout, jak to činí např. rozhodnutí Praha 5 – 11 C 175/2021-74. Zde musel soud také vyřešit několik dílčích právních problémů, ale na rozdíl od uvedeného špatného příkladu zde minimalizoval vzdálenosti v textu – citoval ustanovení, aplikoval ho, čímž vyřešil dílčí otázku, až poté citoval další ustanovení, jehož pomocí se přesunul k další dílčí otázce atd. Nenechával tak na čtenáři, aby si sám vybíral, jaké závěry se pojí s jakým ustanovením a skutkovým stavem, a neposuzoval tak případ „souhrnně“.

Dále se v řadě odůvodnění projevuje neschopnost autora srozumitelně provázat čtenáře textem a místy mu pomáhat v orientaci, zejména pokud se v textu mění téma. V jakémkoliv textu se musí čtenář orientovat – musí si být v každé části vědom, proč čte informaci, kterou zrovna čte, jakou má informace spojitost se zbytkem textu a s jeho tématem, proč je relevantní a k jakému účelu v textu slouží. V rozhodnutích se tímto způsobem projevuje šablonovitost a schematizace odůvodnění – soudy automaticky z čistého nebe uvádí určité premisy nebo závěry svých úvah, aniž by předem objasnilly jejich relevanci nebo spojitost s projednávanou věcí.

Co je tím myšleno? Tento problém lze jednoduše ilustrovat na rozsudku o zaplacení peněžité částky z titulu smlouvy o úvěru (Prostějov 8 – C 9/2022-122). Soud v odůvodnění dospěl ke skutkovým zjištěním, že byla uzavřena smlouva o úvěru, a kromě citací zákona o úvěrové smlouvě citoval bez kontextu i ustanovení o neplatnosti právních jednání a bezdůvodném obohacení. Pro právníka není těžké při čtení dopředu uhodnout, že soud posoudil smlouvu jako neplatnou a žalovaný bude muset částku zaplatit z titulu bezdůvodného obohacení místo z titulu smlouvy. Ale jak k takovému bezkontextovému kladení premis přistupuje čtenář-laik? Proč čte v rozsudku týkajícím se úvěru náhle o nějakém bezdůvodném

⁵⁵ MACCORMICK, D. N. – SUMMERS, R. S. Interpretation and Comparative Analysis. In: MACCORMICK, D. N. – SUMMERS, R. S. (eds). *Interpreting Statutes*. London 1991, str. 492–493.

obohacení? Důvody pro to se čtenář dozví až o několik řádek níže, do té doby však musel v paměti ponechávat volně ležící informace o neplatnosti smlouvy a bezdůvodném obohacení, ale neměl je kam napojit.

Tento problém se zdá jako velmi marginální, ale odráží se v něm stále se opakující kladení bezkontextových premis v odůvodněných – soudy odpovídají na otázku, aniž by ji nejprve položily. Čtenář tak často několik vět (ne-li hůř) tápe, k čemu se uváděné úvahy pojí a kam je má zařadit. Projevuje se zde informační nerovnost mezi autorem a čtenářem, kterou si musí autor uvědomit a vyrovnávat ji. Autor ví, kam se text bude ubírat a proč píše to, co píše, čtenář mu ale do hlavy nevidí a je odkázán jen na text.

Autor by měl naopak jít čtenáři naproti a provést ho svým textem i za pomoci orientačních informací, aby na sebe sdělení v textu plynule navazovala a ukazovala čtenáři cestu. Pro řešení tohoto problému se můžeme inspirovat obecnou radou Rosse Gubermana, že rozsudek by se měl psát jako dialog. Soudce by měl předvídat čtenářovy otázky a dopředu na ně odpovídat.⁵⁶ To se může projevit i v písemném odůvodnění, v němž může soudce před zodpovídáním právního problému nejprve onen problém předestřít. Další možné řešení může být, pokud soudce na úvod právní analýzy odhalí řešení daného problému nebo přímo položí řešenou otázku,⁵⁷ díky nimž čtenář ještě před odůvodněním odpovědi ví, o čem bude text pojednávat.

Přeneseno na uvedený příklad to znamená, že soud mohl nejprve uvést, že jako první musí vyřešit otázku platnosti smlouvy. Po závěru o neplatnosti smlouvy by mohl na úvod dalšího odstavce předestřít jednovětvý závěr, že i navzdory neplatnosti smlouvy má žalobce právo na zaplacení částky z titulu bezdůvodného obohacení, a v dalších větách tento závěr odůvodnit. Takto soud hned čtenáři sdělí, jakým směrem se bude text ubírat.

V tomto ohledu je příkladem hodným následování rozsudek o určení vlastnického práva Brno-venkov – 8 C 318/2021-170, v němž soud na úvod právního posouzení místo citace zákona, judikatury nebo vykládání svých úvah bez kontextu naopak uvedl, že „[v]zhledem k tomu, že jde o určovací žalobu, zabýval se soud nejprve tím, zda na požadovaném určení vlastnictví je naléhavý právní zájem...“ Až poté se soud vrhl do

vysvětlení, co je to právní zájem, zda je v řešeném případě naplněn apod. Tím soud čtenáři podává přívětivě ruku, místo aby ho házel do vody bezkontextových úvah, jejichž smysl vyjde najevo až později.

Právní posouzení – judikatura a odborná literatura

Odkazy na judikaturu se objevily v 65 rozhodnutích, často mnohačetné v jednom rozsudku. Nejčastěji odkazují soudy na judikaturu tak, že uvedou závěr vyplývající z judikatury a za ním připojí do závorky odkaz na judikát (celkem 36 případů). Tento odkaz nemusí být vhodný ze dvou důvodů. Zaprvé pokud není dobře zakomponován do odůvodnění, dozví se čtenář až na konci právního závěru (někdy i několika), že se jedná o judikatorní pravidlo, a zadruhé takový odkaz může být někdy matoucí, nejsou-li závěry judikatury jasně odděleny od závěrů jiných, např. závěrů samotného soudce v souzené věci, k tomu podrobněji viz části o neurčitých citacích níže.

Druhý nejčastější způsob převzetí judikatury (29 případů) je vhodnější a spočívá v tom, že soud nejprve uvede, že bude odkazovat na judikatorní závěr, a poté ho představí, např. „Soud odkazuje na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. X, podle něhož platí závěr, že...“ Při tomto způsobu odkazování si soudce musí dávat pozor, aby se nepustil do kopírování dlouhých citací z judikátu místo krátkého shrnutí pravidla vycházejícího z judikatury. V dlouhé citaci by se extrahované pravidlo, tedy to nejdůležitější ve sdělení, lehce ztratilo, jako je to v rozsudku Jihlava – 20 C 281/2021-63, jehož použití judikatury by se dalo ve zkratce shrnout příslovím „kdo chce víc, nemá nic“. Soud zde odkázal na rozhodnutí NS, k němuž připojil přímou citaci o délce 367 slov, 2 466 znaků, která v sobě obsahuje 6 právních závěrů a odkazy na dalších 11 judikátů. Nalézt v takovém odůvodnění použitý judikatorní závěr a jeho zdroj je nelehký úkol.

Je však nutno podotknout, že tento příklad je vybočením z obvyklých odkazů na judikaturu. Pouze 10 rozhodnutí užívajících judikaturu z ní přímo citovalo, z toho byly jen 3 citace neuvážlivě dlouhé.

Občasným společným nedostatkem při argumentaci judikaturou a literaturou jsou neurčité citace a někdy i „prázdné“ odkazy.

⁵⁶ GUBERMAN, R. *Point Taken: How to Write Like the World's Best Judges*. New York 2015, str. 81. Guberman zde má na mysli dialog spíše věcný, tedy předpovídání argumentů.

⁵⁷ Více viz BARTON – SMITH, *The handbook for the new legal writer*, str. 33, 34.

Neurčitá citace se pojí zejména s prvním typem odkazu na judikaturu a spočívá v tom, že soud ve svých právních závěrech odkáže na judikát, ale není jasné, který závěr je judikatorní a který učinil přímo soud, protože do judikatorních závěrů je zamíchané i soudcovo řešení případu nebo interpretace judikatorního pravidla. Výsledkem je horší přezkoumatelnost právního posouzení, jelikož není jasné, jaké pravidlo z judikatury soud konkrétně aplikuje. Příkladem může být rozsudek Prostějov – 9 C 269/2021-123, kde soud uvedl čtyři dílčí právní závěry ohledně prodlení spotřebitele s vrácením poskytnuté částky z úvěru a na konci odstavce uvedl v závorce odkaz na rozhodnutí NS. Ale který z těchto závěrů pochází z judikatury? Všechny? Ten poslední? Všechny v souvětí před závorkou? Úvaha by byla přezkoumatelnější, pokud by soud odkazoval obráceným způsobem (např. „Z rozhodnutí NS X vyplývá, že...“) a následně aplikoval závěr na svůj případ (např. „Aplikováno na nynější případ to znamená, že...“).

Prázdným odkazem se rozumí horší varianta odkazu na judikaturu. Soud v tomto případě uvede, že se jedná o judikatorní závěr, ale žádný konkrétní judikát neuvede. Toho se dopouští soud např. v rozsudku Praha 5 – 24 C 432/2021-84, který uvádí, že „[v]ýše tohoto bezdůvodného obohacení pak musí (dle v tomto směru opět již ustálené judikatury) odpovídat částkám vynakládaným obvykle v daném místě a čase...“ Obdobně rozsudek Opava – 10 C 69/2021-41: „K neplatnosti smlouvy je přitom nutno přihlížet z úřední povinnosti, nikoli optikou obecného ustanovení § 586 obč. zákoníku, tedy pouze k námitce dlužníka; k tomuto závěru dospěla judikatura soudů všech možných stupňů a úrovní.“ Ani v jednom případě by neměl být pro soudce problém uvést alespoň jedno z těchto rozhodnutí, aby jejich úvaha byla přezkoumatelná. V celém vzorku analyzovaných rozhodnutí se těchto prázdných odkazů objevilo celkem šest v šesti rozhodnutích.

Dalším negativním zjištěním je, že soudy často uvádí v odůvodnění judikatorní závěr jako zobecněné pravidlo, ale následně už ho nijak neaplikují na fakta řešeného případu. Pouze 33 rozsudků z 66 odkazujících na judikaturu alespoň částečně aplikuje judikatorní závěry na řešený případ. Druhá polovina oproti tomu nevyjadřuje aplikaci pravidla na skutkový stav, ale jen obecně konstatuje obsah judikátu a tím jeho práce končí. V některých případech je možné, že judikatorní pravidlo a zjištěný skutkový stav jsou velmi jednoduché a jejich propojení působí

samozejmě, proto lze občas soudci odpustit opomenutí aplikace pravidla. Tak tomu ale není vždy.

Již zmiňovaný rozsudek Praha 1 – 26 C 191/2021-107, posuzující jednání za právníkou osobu, obsahuje odkaz na judikát, podle něhož nelze-li zjistit úmysl jednajícího podle výkladových pravidel, uplatní se objektivní metoda interpretace a projevu se přisuzuje význam, jaký by mu zpravidla příkládala osoba, jíž je projev vůle určen. Ačkoliv soud později v odůvodnění dochází k právnímu závěru, nikde ani náznakem nezmiňuje žádnou objektivní metodu, díky níž vyložil právní jednání. Je možné, že soud takovou úvahu učinil, v odůvodnění se však neprojevil.

Naopak ukázkovou aplikaci lze nalézt v rozsudku Brno-venkov – 8 C 318/2021-170. Soud posuzoval žalobcův naléhavý právní zájem na určení vlastnického práva a odkázal na judikát, z něhož extrahoval právní pravidlo (naléhavý právní zájem může být dán i tam, kde je sporné, kdo je vlastníkem věci a kdo ji má obhospodařovat). Oproti předchozímu rozsudku ale soud nenechal tento závěr ležet ladem a hned pokračoval napojením na skutkový stav. Tedy že v řešeném případě je mezi účastníky spor o vlastnictví sklepa a určovací žaloba vytvoří pevný právní základ pro právní vztahy mezi účastníky řízení ohledně vlastnictví, a proto je dán naléhavý právní zájem. Ačkoliv se jedná o jednoduchý právní závěr, podstatou je ono přímo vyjádřené propojení konkrétního pravidla s okolnostmi řešeného případu.

Argumentace odbornou literaturou se objevila v 17 případech, a to celkem v 15 rozhodnutích. Nejčastější způsob odkazu na literaturu (10 případů) vypadá tak, že soud uvede právní závěr (nebo několik) a na jeho konci uvede v závorce odkaz, jehož příkladem je „srov. literatura X“. Stejně jako u judikatury pak nebývá jasné, co je konkrétně závěr extrahovaný z literatury a co jsou interpretace tohoto závěru. V jednom případě soud takový způsob odkazu ještě doplnil o citaci z odborné literatury, čímž alespoň konkrétně identifikoval použitý závěr. V dalších 2 případech soud nejprve specifikoval zdroj doktrinálního závěru a následně ho buď popsal, nebo uvedl ze zdroje citaci. Předposlední možnou variantou odkazu (1 případ) je, že soud mezi závěr z literatury a odkaz na ní uvedený v závorce doplnil ještě aplikaci na jím řešený případ. Posledním typem odkazu nacházejícím se ve 3 případech byl prázdný odkaz.

Odkazy na odbornou literaturu někdy trpí nedostatky podobně jako odkazy na

judikaturu. Prvním typem nedostatku je nejasný odkaz, který se nachází např. v rozsudku Praha 6 – 13 C 15/2017-228, kde soud uvedl, že „žalobcům nic nebránilo domáhat se vynaložených nákladů samostatnou žalobou, tak jak to vyplývá i z komentářové literatury k ust. § 1148 o. z.“ Kdyby se však žalobci chtěli poučit a tento závěr si nastudovat, odkaz v podobě „komentářová literatura k ust. § 1148 o. z.“ jim sice zúží možnosti, kde hledat, ale neexistuje racionální důvod, proč by soud neodkázal na konkrétní komentář.

Prázdné odkazy, coby druhý typ nedostatku, se objevily ve sledovaném vzorku celkem tři, dva z nich se nachází v rozsudku Praha 1 – 26 C 191/2021-107. Zde se soud snaží vysvětlit, že právní principy se mezi sebou mohou vzájemně poměřovat, na rozdíl od pravidel, která se buď aplikují, nebo neaplikují. Soud uvádí, že „[z] komentářové literatury vyplývá, že zásada *pacta sunt servanda* může být chápána jako právní princip, proto je v souladu s Dworkinovou analýzou možné, že v konfliktu s jiným právním principem může jeden převážit nad druhým...“ Soud však neodkazuje ani na konkrétní komentář, ani na konkrétní Dworkinovo dílo.⁵⁸ Odkaz na Dworkina a jeho teze o právních principech navíc působí v prvostupňovém rozhodnutí poněkud legračně; soud zde zaprvé jeho teze nijak nerozvádí, natož aby v odůvodnění osvětlil, s jakým principem se tedy poměřuje ona zásada a jaký je výsledek poměření, a zadruhé se nabízí otázka, co si z takového odkazu na doktrínu vezme účastník řízení: Co dělá v mém rozhodnutí jakýsi Dworkin? Co je nějaká jeho analýza? Účastníci řízení čtou

rozhodnutí, aby zjistili, proč je žalovaná povinna zaplatit žalobkyni přes 500 000 Kč z titulu kupní smlouvy, ale náhle jim v rozsudku bez jasného důvodu poskakuje jeden z nejvýznamnějších právních filozofů 20. století.

Mezigenerační propast nelze vysledovat

Některé výsledky analýzy lze poměřit z hlediska roku nástupu soudce-autora do funkce. Pro účely porovnání rozsudků podle generací lze soudce dělit do 3 přibližně stejně velkých skupin:

- 1) starší generace – ti s nástupem do funkce nejpozději v roce 2001 (49 rozsudků od 33 soudců);
- 2) střední generace – ti s nástupem v letech 2002 až 2008 (46 rozsudků od 27 soudců);
- 3) mladší generace – ti s nástupem do funkce v roce 2010 a později (45 rozsudků od 30 soudců).⁵⁹

Ve prospěch mladší generace vyznívá srovnání skupin z hlediska opisování ze spisu. Mladší generace dopadla nejlépe ve všech 3 kategoriích – v opisování procesní historie (28,57 % rozsudků), v opisech vyjádření účastníků (31,1 % rozsudků) a i v opisech obsahu důkazních prostředků (20 % rozsudků). I s ohledem na novelu zakazující opisování ze spisu účinnou od roku 2001 by se dalo čekat, že střední generace bude k opisům tíhnout méně než starší generace, protože střední generace začala soudit až za účinnosti tohoto zákazu. Ve srovnání však obě skupiny dopadly velmi podobně, dokonce v opisech procesní historie skončila střední generace o píd' až za tou starší.

Tabulka 2 – srovnání generací v opisech ze spisu

		Generace						
		Celkem	Starší		Střední		Mladší	
	Počet rozhodnutí	140	49		46		45	
Opisy	Procesní historie	38	14	28,57 %	15	32,61 %	9	20,00 %
	Vyjádření účastníků	50	19	38,78 %	17	36,96 %	14	31,10 %
	Důkazní prostředky	36	14	28,57 %	13	28,26 %	9	20,00 %

Větší odchylky mezi generacemi lze vysledovat při použití judikatury a odborné literatury, opakuje se trend ve prospěch mladší generace, závěry nicméně vychází z velmi malého vzorku. Odkaz na judikaturu se objevil v 51,1 % rozsudků mladší generace,

u střední to bylo 36,96 % a u starší 42,86 %. Stejně pořadí se opakovalo i v citaci doktríny – ve velmi malém vzorku rozhodnutí citujících odbornou literaturu zaznamenala mladší generace podíl 15,56 %, střední generace 6,52 % a starší generace 10,20 %.

⁵⁸ Soud měl pravděpodobně na mysli DWORKIN, R. *Taking rights seriously*. Cambridge 1977.

⁵⁹ Celkový součet rozsudků se nerovná 150, nýbrž 140, neboť u některých rozsudků nebylo možno určit buď osobu soudce, nebo rok nástupu soudce do funkce.

Tabulka 3 – generační srovnání v citaci judikatury a odborné literatury

	Celkem	Generace					
		Starší		Střední		Mladší	
Počet rozhodnutí	140	49		46		45	
Odkaz na judikaturu	61	21	42,86 %	17	36,96 %	23	51,11 %
Odkaz na odbornou literaturu	15	5	10,20 %	3	6,52 %	7	15,56 %

Nabízeli by se tak závěr, že argumentaci pomocí judikatury a doktríny jsou více otevřeni mladší soudci, kteří prošli právním vzděláním v době, kdy už se kladl větší důraz na volnější aplikaci práva a na širší pole argumentů, než nabízí argumenty systematické a jazykové typické pro interpretaci práva 70. a 80. let vyznávající vázanou aplikaci práva.⁶⁰ Tuto tezi však boří střední generace, kterou předčila generace starší. Navíc použití argumentů doktrínou a judikaturou nemusí být vlastním soudcovým rozhodnutím, ale až jeho následnou reakcí na takto předložené argumenty účastníky řízení.

Závěr

Analýza v mnoha aspektech potvrdila dlouhodobou kritiku odůvodňování a odhalila další problematické jevy, k nimž nabídl řešení.

V oblasti členění textu nastolily i nejnižší soudy pozitivní trend číslování odstavců, které se stalo standardem. Oproti tomu nadpisy se objevují zřídka. Zároveň členění textu často trpí příliš dlouhými odstavci. Ty v analyzovaném vzorku dosahovaly mnohdy délky několika normostran. První příčinou dlouhých odstavců je chybné chápání členění textu na odstavce. Soudy nezřídka dělí text do odstavců podle jednotlivých částí odůvodnění místo podle jednotlivých myšlenek. Druhou příčinou je čistá entropie – často nelze ani najít důvod, čím si nesouvisející informace zasloužily být v jednom odstavci.

Rovněž se potvrdila kritika opisování ze spisu. V části přednesů účastníků soudy sklouzávají k opisům detailů účastnických vyjádření nebo průběhu soudního řízení a v části zjišťování skutkového stavu k opisům obsahu důkazních prostředků. Přitom by k těmto nešvarům

nemělo vůbec docházet, protože soudci při psaní rozsudků už vědí, jaké skutečnosti pro ně byly relevantní a proč.

V části zjišťování skutkového stavu dále činí soudům problém jednoznačně formulovat dílčí skutková zjištění, která se následně pletou s pouhou rekapitulací obsahu důkazních prostředků.

Právní posouzení je v odůvodněních pravidelně uvozeno samostatnou citací zákona, která ale často neplní žádnou funkci. Soudy nejnižšího článku soustavy zároveň pravidelně argumentují judikaturou a výjimečně i doktrínou. Tato argumentace však často trpí nedostatečným propojením s okolnostmi řešeného případu nebo nejasnými odkazy na prameny těchto úvah.

Porovnání soudců podle roku nástupu do funkce nabízí závěr, že čím je soudce mladší, tím méně se dopouští opisů ze spisu v části vyjádření účastníků a zjišťování skutkového stavu a tím častěji argumentuje judikaturou a doktrínou. Tuto tezi však potvrzuje jen mladší generace, generace střední a starší vykazují v těchto oblastech takřka stejné výsledky. Navíc tato argumentace může někdy pouze reagovat na účastníka, který ji použil jako první.

Celkově analýza ukazuje, že viníkem případných nešvarů v odůvodněních není právní úprava, ale soudci-autoři. Hlavním problémem se zdá být, že soudy mnohdy v odůvodnění uvedou povinné náležitosti, ale poté zapomenu, že tyto náležitosti mají tvořit koherentní celek, navazovat na sebe a vést k závěru. Příliš často soudy na papír pouze kladou premisy bez kontextu a svůj závěr odražející se ve výroku, ale podceňují propojení premis a závěru, a především podceňují nutnost srozumitelného vysvětlování svých úvah.

⁶⁰ KÜHN, *Aplikace práva soudcem v éře středoevropského komunismu a transformace*, str. 97–99.